

Охонько С.М.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ORCID ID: 0009-0005-5252-4644

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

У статті досліджується проблематика інституційного механізму запобігання корупції під час виборчого процесу. Автор розглядає це питання як критично важливе для забезпечення демократичності, прозорості та справедливості виборчих процедур. У роботі аналізуються ключові інституційні аспекти та їхній вплив на інтегральність виборчого процесу в контексті сучасних викликів і загроз.

У статті виокремлюються основні виборчі комісії та їх роль у забезпеченні справедливих виборів. Обговорюється вплив політичних сил на діяльність виборчих комісій та необхідність їхньої незалежності для забезпечення достовірного волевиявлення. Значна увага приділяється аналізу законодавчих ініціатив, які можуть ефективно протидіяти корупції, такі як регулювання фінансування виборчих кампаній та заборона анонімних внесків.

Також розглядаються практичні аспекти функціонування судової системи у контексті виборчих спорів. Важливість швидкого і ефективного вирішення виборчих скарг підкреслюється як засіб запобігання корупції та підвищення довіри громадян до виборчих результатів. Особлива увага приділяється міжнародному досвіду та ролі міжнародних спостережних місій у забезпеченні дотримання міжнародних стандартів прозорості та чесності.

Висновки статті вказують на потребу комплексного підходу до реформування інституційних механізмів виборів, що включає законодавчі, виконавчі, судові та міжнародні заходи. Автор підкреслює необхідність постійного моніторингу, оновлення законодавчих рамок та активної участі громадськості для боротьби з корупцією у виборчому процесі та зміцнення демократії.

Ключові слова: виборчий процес, інституційні механізми, корупція, державне управління, законодавчі ініціативи, прозорість виборів, міжнародне спостереження.

Постановка проблеми. У сучасному світі виборчий процес є ключовим елементом демократичної державності, віддзеркалюючи принципи прозорості, справедливості та рівності. Проте, водночас, це період, коли ризики корупційних порушень зростають, враховуючи великий обсяг владних повноважень та ресурсів, що розподіляються. Така дилема ставить під сумнів легітимність виборчих результатів та довіру громадян до владних інституцій. Зважаючи на це, розробка та впровадження ефективного інституційного механізму запобігання корупції під час виборчого процесу стає першочерговою потребою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика виборчого процесу є актуальною серед представників наукових кіл. Так, на сучасному етапі окремим аспектам їх становлення та розвитку присвятили свої доробки Гудзь В. А., Кальченко С. В., Качан О. В., Когутюк В. Ю., Косецька Л. М., Кушнар'єв І. В., Розум І. О., Фомберг О. О., Фоменко А. Є., Шаповал В.М. та інші.

Напрацювання зазначених вчених є підґрунтям для дослідження інституційного механізму запобігання корупції під час виборчого процесу.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні та аналізі ефективності існуючих інституційних механізмів, що сприяють запобіганню корупції в контексті виборчих процесів. Стаття прагне виявити основні проблеми та виклики, з якими стикаються державні установи та організації під час виборів, а також оцінити дієвість законодавчих, виконавчих, судових та міжнародних ініціатив у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Виборчий процес являє собою складний механізм з великою кількістю учасників та етапів, кожен з яких може бути потенційним вектором для корупційних дій. Для запобігання та боротьби з корупцією використовуються різні інституційні механізми, які включають законодавчі, виконавчі та судові органи, а також спеціалізовані антикорупційні установи.

Центральні та місцеві виборчі комісії є ключовими інституціями в процесі забезпечення справедливих та прозорих виборів. Однак їх діяльність часто стає предметом критики з точки зору можливостей для корупції, особливо при призначенні членів комісій, фінансуванні виборчих кампаній та у взаємодії з політичними партіями. Ефективний інституційний механізм вимагає прозорого процесу відбору членів комісій та їх незалежності від політичного впливу [9, с. 81].

Виборчі комісії є критичним елементом у забезпеченні справедливості і прозорості виборів. Прозорий механізм відбору членів комісій є фундаментальним для запобігання корупції. Ідеальна система відбору включає:

- запровадження відкритих конкурсів на посади членів виборчих комісій, де кандидати мають демонструвати свої професійні здібності і досвід в управлінні або правовій сфері;
- необхідно забезпечити, що політичні партії мають обмежений вплив на процес призначення членів комісій, щоб уникнути конфлікту інтересів;
- залучення громадськості та незалежних спостерігачів до процесу відбору може підвищити довіру громадян та зменшити ризики корупційних дій.

Забезпечення незалежності виборчих комісій від політичних партій є ключовим для справедливого виборчого процесу. Для цього можуть бути застосовані наступні стратегії:

- встановлення чітких законодавчих норм, які забороняють членам виборчих комісій мати політичні зв'язки або бути членами партій на час виконання своїх обов'язків;
- періодична зміна складу комісій може допомогти запобігти утворенню корупційних зв'язків та підвищити незалежність інституції;
- забезпечення можливості оскарження рішень комісій у судовому порядку, що дозволяє здійснювати зовнішній контроль над їх діяльністю.

Для забезпечення прозорості діяльності виборчих комісій необхідно впровадити наступні механізми:

- усі засідання комісій повинні проводитись публічно та з можливістю вільного доступу для спостерігачів і медіа, що зменшує ризики прийняття необґрунтованих рішень;
- всі рішення, ухвалені виборчими комісіями, мають бути доступні для громадськості в електронному вигляді на офіційних веб-сайтах;
- детальна фінансова звітність про використання бюджетних коштів, включно з деталями про видатки на проведення виборів.

Ці підходи спрямовані на забезпечення високого рівня довіри до виборчих комісій, зниження ризиків корупції та підвищення загальної прозорості виборчого процесу. Усе це є ключовими компонентами у формуванні легітимності та ефективності демократичних виборів [4, с. 1].

Законодавство, яке регулює виборчий процес, відіграє важливу роль у запобіганні корупції. Це включає закони, що стосуються фінансування політичних кампаній, вимоги до прозорості виборчих витрат та забезпечення доступу до публічної інформації. Важливим аспектом є також криміналізація певних видів порушень виборчого процесу, таких як купівля голосів або фальсифікації виборчих документів [1, с. 34].

Законодавче регулювання фінансування виборчих кампаній відіграє критичну роль у запобіганні корупції. Важливими аспектами цього регулювання є наступні елементи.

Встановлення чітких обмежень щодо максимально дозволених сум внесків від одного донора до кампаній кандидатів або політичних партій зменшує ризик надмірного впливу окремих груп інтересів.

Закони, які вимагають від політичних кандидатів та партій оприлюднювати повні списки своїх донорів, забезпечують можливість громадського контролю та медійного моніторингу джерел фінансування.

Повна заборона на анонімні внески запобігає використанню «сірих» та «чорних» кас для фінансування політичних кампаній, що є звичайним корупційним ризиком.

Закони, що регулюють безпосередньо процедури та механізми проведення виборів, мають на меті забезпечити справедливість і прозорість виборчого процесу.

Закони, що забезпечують вільний доступ незалежних спостерігачів та представників ЗМІ до виборчих дільниць під час голосування та підрахунку голосів, сприяють прозорості процесу [2, с. 57].

Впровадження сучасних технологічних рішень, таких як електронне голосування чи системи відеонагляду на дільницях, може допомогти зменшити можливість фальсифікацій та підвищити довіру до процесу.

Закони, що визначають чіткі процедури для оскарження результатів виборів, забезпечують можливість правового захисту в разі виявлення порушень [7, с. 137].

Для зміцнення законодавчої бази у боротьбі з корупцією під час виборів, важливо впровадити

чітке кримінальне покарання за такі правопорушення як:

- купівля голосів: законодавство має чітко визначати покарання за купівлю голосів, забезпечуючи суворі санкції для осіб, виявлених у таких діях;

- фальсифікація виборчих документів: надання фальшивих документів або маніпулювання виборчими списками має бути криміналізовано з встановленням жорстких мір покарання;

- зловживання адміністративним ресурсом: важливо встановити законодавчі норми, що забороняють використання державних ресурсів на користь певних політичних сил або кандидатів.

Законодавче забезпечення цих аспектів сприятиме підвищенню прозорості виборчого процесу, зменшенню корупції та підвищенню загальної довіри до виборчої системи. Ці ініціативи мають бути супроводжувані постійними зусиллями з боку держави, громадськості та міжнародних організацій для їх ефективної імплементації та контролю.

Судова система відіграє критичну роль у вирішенні спорів, пов'язаних з виборами. Важливим є забезпечення незалежності та неупередженості судів при розгляді таких справ. Швидке та ефективне розглядання виборчих скарг може значно знизити можливість для корупційних зловживань, стабілізувати виборчий процес та підвищити довіру громадян до виборчої системи.

Забезпечення швидкого розгляду скарг є критичним для запобігання затягуванню процесу, що може спричинити соціальну напругу та зменшити довіру до виборчого процесу [8, с. 103].

Створення спеціалізованих виборчих палат, що мають особливі знання та досвід у виборчих питаннях, може підвищити якість та ефективність судового розгляду.

Відкритість судових засідань і доступність рішень для громадськості важливі для забезпечення прозорості та зменшення підозр у необ'єктивності рішень.

Незалежність судової системи від політичного впливу є фундаментом для забезпечення справедливості виборчого процесу. Підтримання незалежності вимагає декількох ключових елементів:

- захист суддів від політичного тиску: законодавчі та інституційні гарантії, що забезпечують суддям стабільність на посаді та захищають їх від незаконного звільнення або переслідування з політичних причин.

- прозорий відбір та призначення суддів: механізми відбору та призначення суддів, які

мінімізують можливість політичного втручання та засновані на професійних критеріях та заслугах;

- фінансова незалежність: адекватне фінансування судової системи, що забезпечує достатні ресурси для ефективної роботи без потреби в зовнішньому втручанні.

Забезпечення відповідальності судів та суддів перед суспільством також є важливим аспектом у запобіганні корупції.

Чіткі та справедливі дисциплінарні процедури для суддів, що забезпечують можливість розгляду скарг на дії суддів, з одночасним захистом їх від необгрунтованих звинувачень.

Розробка та дотримання кодексів суддівської етики, що визначають стандарти професійної поведінки та сприяють зміцненню довіри до судової системи.

Зміцнення ролі судової системи у виборчому процесі, забезпечення її незалежності та відповідальності перед громадянами є критичними елементами у забезпеченні прозорості та справедливості виборів. Ці кроки допомагають знижувати ризики корупції та підвищувати загальну довіру до виборчого процесу [3, с. 11].

Міжнародні організації, такі як ОБСЄ, ООН, Європейський Союз та інші регіональні угруповання, відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості та справедливості виборчих процесів через міжнародне спостереження.

Міжнародне спостереження допомагає ідентифікувати та документувати випадки корупції, а також забезпечує рекомендації для покращення виборчих процесів.

Міжнародні спостерігачі мають можливість відстежувати всі аспекти виборчого процесу, від підготовки та реєстрації виборців до підрахунку голосів і оголошення результатів. Їхня присутність може запобігати корупційним діям і зловживанням.

Після спостереження міжнародні організації зазвичай публікують детальні звіти, які включають оцінку виборчого процесу та рекомендації для подальшого вдосконалення. Ці звіти можуть служити основою для реформ у країнах, де вибори відбувались.

Міжнародні організації розробляють та пропагують стандарти та норми, які повинні дотримуватися під час виборчих процесів, сприяючи зменшенню корупції [5, с. 2].

Встановлення міжнародних стандартів для виборчих процесів допомагає гарантувати, що вибори проводяться відповідно до загальноприйнятих демократичних принципів.

Міжнародні організації часто надають технічну допомогу та тренінги для виборчих комісій, що сприяє підвищенню кваліфікації та ефективності їх роботи.

Міжнародні організації можуть втручатися у випадку виборчих криз, забезпечуючи необхідні заходи для відновлення довіри та законності виборчих процесів.

У випадках, коли вибори спричиняють політичні кризи або масові протести, міжнародні організації можуть виступати медіаторами між різними політичними силами.

У випадку невизнання результатів виборів або виявлення серйозних порушень, міжнародні спостерігачі можуть бути залучені для моніторингу повторних виборів або додаткових голосувань.

Міжнародні організації активно співпрацюють з місцевими неурядовими організаціями та представниками громадянського суспільства, що сприяє підвищенню прозорості та залученню громадян у виборчий процес [10, с. 274].

Фінансування та логістична підтримка місцевих неурядових організацій, що займаються спостереженням за виборами, дозволяє створити ефективну мережу контролю за виборчими процесами.

Надання навчальних матеріалів, тренінгів і інших ресурсів сприяє зміцненню місцевих спільнот і збільшенню їх ролі у виборчому процесі.

Корупція під час виборчих процесів є глобальною проблемою, що проявляється в різних формах у різних країнах.

Наприклад, Індія часто стикається з проблемою купівлі голосів під час виборів, особливо у сільських та бідних районах. Зокрема, під час державних виборів в Таміл Наду у 2016 році, було виявлено численні випадки, де виборцям надавали гроші чи подарунки в обмін на їхній голос. Ці дії спричинили велику громадську увагу та вимоги до реформи виборчої системи.

Росія зазнала численних звинувачень у фальсифікації результатів виборів, особливо під час президентських виборів 2024 року. Звіти вказують на неможливо високі показники явки в деяких регіонах, а також на відеозаписи, що демонструють незаконне вкидання бюлетенів у виборчі скриньки. Це викликало міжнародне занепокоєння та критику з боку експертів.

Бразилія зіткнулася з серйозними корупційними скандалами, які затягнули високопоставлених політичних лідерів, зокрема під час виборчих кампаній. Операція «Автомийка» (Lava Jato) розкрила масштабну корупційну мережу, де компанії платили

хабарі за урядові контракти, які потім використовувались для фінансування виборчих кампаній. Ці відкриття призвели до масових протестів та вимог змін у політичній системі [6, с. 308].

Кенія зіткнулася з серйозними проблемами корупції та недовіри до виборчого процесу. Високий рівень насильства, звинувачення у фальсифікації голосів та недоліки виборчої технології призвели до анулювання результатів виборів Верховним судом у 2017 році. Це стало першим випадком в історії Африки, коли результати президентських виборів були скасовані судом.

Ці приклади ілюструють різноманітність форм та методів корупції під час виборів і вказують на необхідність комплексних реформ, включаючи міжнародне спостереження та зміцнення національних законодавчих рамок, для їх запобігання.

Роль міжнародних організацій у запобіганні корупції під час виборчих процесів є важливою для підтримки принципів демократії та справедливості, а також для посилення міжнародної співпраці та довіри між народами.

В контексті боротьби з корупцією під час виборчих процесів, можна запропонувати низку рекомендацій для зміцнення інституційних та правових рамок. Ці рекомендації можуть бути спрямовані на покращення прозорості, забезпечення справедливості виборів та підвищення довіри громадян до виборчого процесу:

1. Посилення законодавчих норм щодо фінансування кампаній:
  - встановлення чітких лімітів на внески у виборчі кампанії та суворіші вимоги до фінансової звітності;
  - заборона анонімних внесків і зміцнення механізмів контролю за витрачанням коштів у виборчих кампаніях.
2. Покращення прозорості виборчого процесу:
  - впровадження технологій, що забезпечують прозоре голосування та підрахунок голосів, наприклад, через електронне голосування з відкритим кодом;
  - забезпечення відкритого доступу громадськості та спостерігачів до виборчих дільниць на всіх етапах виборчого процесу.
3. Зміцнення ролі та незалежності виборчих комісій:
  - реформа процесу призначення членів виборчих комісій з метою забезпечення їхньої незалежності від політичного впливу;
  - розробка та впровадження програм навчання для членів виборчих комісій, спрямованих

на підвищення їх професіоналізму та здатності ідентифікувати та реагувати на спроби корупції.

4. Підвищення відповідальності та ролі судової системи:

– забезпечення швидкого та ефективного розгляду виборчих скарг з чіткими термінами для ухвалення рішень;

– створення спеціалізованих судових органів для розгляду виборчих справ.

5. Розширення міжнародного співробітництва:

– залучення міжнародних спостерігачів для моніторингу виборів, особливо в країнах з високим ризиком виборчих махінацій.

– впровадження міжнародних стандартів та практик у національні виборчі системи.

6. Зміцнення ролі громадянського суспільства:

– підтримка та розвиток місцевих неурядових організацій, що займаються спостереженням

за виборами, надання їм ресурсів та засобів для ефективної діяльності.

– організація освітніх кампаній для виборців про їх права та обов'язки, а також про методи боротьби з корупцією під час виборів.

Ці рекомендації спрямовані на створення більш прозорого, справедливого та вільного від корупції виборчого середовища. Впровадження цих заходів може забезпечити стійкість демократичних процесів і зміцнити довіру громадян до виборчої системи.

Висновки. Для зміцнення інституційного механізму запобігання корупції необхідна комбінація законодавчих, виконавчих, судових та міжнародних заходів. Забезпечення прозорості, незалежності та відповідальності на кожному етапі виборчого процесу є ключовим для побудови довіри населення і зміцнення демократичних інститутів.

Список літератури:

1. Відповідальність за порушення виборчого законодавства: посібник для членів виборчих комісій, поліцейських, слідчих та суддів / за ред. М. Хавронюка. Київ : АК-Group, 2019. 122 с.

2. Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства. А. Є. Фоменко та ін. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 163 с.

3. Кальченко С. В. Адаптація адміністративного процесуального законодавства України, що регулює порядок вирішення справ про виборчі спори, до європейських стандартів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кальченко С. В. ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2015. 20 с.

4. Когутюк В. Ю. Теоретико-методологічні засади розвитку державного управління виборчим процесом в Україні (на основі досвіду країн ЄС) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Когутюк В. Ю. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2017. 20 с.

5. Костецька Л. М. Особливості антикризового управління виборчим процесом в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Костецька Лідія Миколаївна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2019. 20 с.

6. Кушнарьов І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація. Київ : Юридична думка, 2018. 406 с.

7. Міжнародні виборчі стандарти: правова природа, змістовна та системна характеристика, актуальні питання імплементації в законодавство України / за наук. ред. Ю. О. Волошина. Суми : Університетська книга, 2012. 227 с.

8. Розум І. О. Теоретичні та практичні аспекти провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій та комісій з референдуму : монографія. Київ : Славутич-Дельфін, 2015. 198 с.

9. Фомберг О. О. Гудзь В. А., Качан О. В. Посібник для голів, заступників голів, секретарів, членів виборчих комісій та спостерігачів. Як організувати роботу виборчої комісії під час проведення виборів депутатів до Верховної Ради України. Луганськ : Прес-експрес, 2012. 159 с.

10. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер. 2008. 480 с.

Okhonko S.M. INSTITUTIONAL MECHANISM FOR PREVENTING CORRUPTION DURING THE ELECTION PROCESS

The article examines the problems of the institutional mechanism for preventing corruption during the election process. The author considers this issue as critically important for ensuring democracy, transparency and fairness of election procedures. The work analyzes key institutional aspects and their impact on the integrity of the electoral process in the context of modern challenges and threats.

The article highlights the main election commissions and their role in ensuring fair elections. The influence of political forces on the activity of election commissions and the need for their independence to ensure reliable

expression of will is discussed. Considerable attention is paid to the analysis of legislative initiatives that can effectively combat corruption, such as regulating the financing of election campaigns and banning anonymous contributions.

Practical aspects of the functioning of the judicial system in the context of election disputes are also considered. The importance of quick and effective resolution of election complaints is emphasized as a means of preventing corruption and increasing citizens' trust in election results. Special attention is paid to international experience and the role of international observation missions in ensuring compliance with international standards of transparency and honesty.

The conclusions of the article indicate the need for a comprehensive approach to reforming the institutional mechanisms of elections, which includes legislative, executive, judicial and international measures. The author emphasizes the need for constant monitoring, updating of the legislative framework and active participation of the public to fight corruption in the electoral process and strengthen democracy.

Key words: *election process, institutional mechanisms, corruption, public administration, legislative initiatives, election transparency, international observation.*